

המערכה הימית מול המורדים הח'ותים בתימן

המערכה בתימן נגד המורדים הח'ותים, שהחלה ב־2004, נראית רחוקה מסיום. איראן מתקשה לבחון הלכה למעשה אמצעי לחימה, תפיסות ותורות לחימה חדשות. על כן, דומה שהזירה בתימן, ובמיוחד בים, הפכה להיות זירת ניסויים לאמצעי הלחימה האיראניים, ובעיקר לכלי שיט לא מאוישים ולהפעלתם המבצעית.

את ההתקוממות השיעית בתימן נגד המשטר החלו ביוני 2004 הח'ותים, ארגון מיליטנטי שהקים חוסיין באדר אל־דין אל־ח'ותי, מנהיג הפלג השיעי־זייד. פלג שיעי זה מהווה כשליש מאוכלוסיית תימן.

המורדים הח'ותים טוענים שמטרתם היא להגן על הקהילה השיעית־זיידית מפני אפליה ומתוקפנות הממשל המכהן בתימן, ואילו לפי הממשל התימני הסוני, המקורב לערב־

תפיסתה האסטרטגית של איראן, הרואה עצמה כמעצמה אזורית, מבוססת על הפעלת ארגוני פרוקסי (Proxy) - ארגוני טרור, הפועלים במדינות שבהן איראן מבקשת לייצר השפעה מדינית וצבאית. דוגמאות לארגונים כאלה הן חמאס, חזבאללה והמיליציות השיעיות בעיראק ובסוריה.

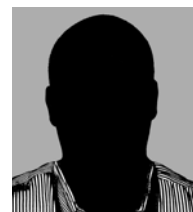
ארגונים אלה מצוידים במיטב אמצעי הלחימה האיראניים, מאומנים וממומנים על־ידי איראן. כוח קדס של משמורת המהפכה, אשר עד לאחרונה עמד בראשו קאסם סלימאני שחוסל, הוא הארגון האחראי לצידם, לאימונם ולהפעלתם של ארגוני פרוקסי אלה.

איראן מפעילה בתימן את המורדים הח'ותים - כוח טרור שפועל ומאיים על השיט במצרי באב אל־מנדב. מדובר במצרי ים אסטרטגיים המפרידים בין אסיה ובין אפריקה, ודרכם עובר רוב הסחר הימי בין אסיה ובין אירופה (לרבות נפט) וישראל. מכאן חשיבותם של המצרים לכלכלה העולמית.

למעלה: כלי השיט הלא מאויש שנתפס בספטמבר 2018 למטה: האונייה הסעודית אשר נפגעה מהטיל שנורה על־ידי המורדים הח'ותים

סא"ל (מיל') אייל פינקו, לשעבר ראש ענף במודיעין חיל הים וראש יחידה במערכת הביטחון, דוקטורנט וחוקר באוניברסיטת בר-אילן

על הסחר והכלכלה העולמיים, על-ידי הצבת סגר ימי המונע מעבר של כלי שיט, סחורות ונפט דרך נקודות המהוות צוואר בקבוק בנתיבי הסחר הבין-לאומי. נקודות אלו מכונות "נקודות חנק".

מצר באב אל-מנדב, שתימן שוכנת לחופיו, מהווה נקודת חנק עולמית, אחת מתשע המוגדרות כך, ודרכו עוברים כלי שיט רבים מאסיה ומאפריקה, דרך תעלת סואץ, לאירופה.

הח'ותים, הפועלים גם בתווך הימי בהתאם לתורת הלחימה האיראנית, מיישמים הלכה למעשה סגר ימי שמולו פועלת קואליציה רחבה של מדינות, ובהן מצרים, ערב הסעודית, איחוד האמירויות, ארצות הברית, צרפת ואוסטרליה. הקואליציה, בהחלטות או"ם, מיישמת פעולות מלחמתיות הן למניעת הסגר של הכוח הימי הח'ותי על מצרי באב אל-מנדב, והן ליצירת סגר ימי ייעודי כדי למנוע העברת אמצעי לחימה מאיראן למורדים.

תפיסת הלחימה של הארגון הח'ותי ביום נשענת על תפיסה א-סימטרית איראנית, המביאה לביטוי את הלחימה ביום כאמצעי חשוב המאפשר הפעלת לחץ בין-לאומי והשפעה על הסחר והכלכלה העולמיים

מאמצי הלחימה ליצירת סגר ימי של ארגון המורדים הח'ותי כוללים מיקוש ימי בקרבת מצרי באב אל-מנדב, הפעלת כוחות קומנדו ימי, ירי טילי חוף-ים ושימוש בכלי שיט לא מאוישים, נשלטים מרחוק, לשם פגיעה בכלי השיט של הקואליציה האמריקנית הפועלים בזירה ושמטרתם שמירה על הביטחון הימי.

כך למשל, בדצמבר 2017 עצר הצי האמריקני אוניית דיג "תמימה" איראנית, בסמוך לחופי תימן, שנשאה על-גבה אמצעי לחימה רבים למורדים הח'ותים, ובהם כ-1,500 רובי סער מדגם קלצ'ניקוב, כ-200 משגרי אר-פיג'י, כ-20 מקלעים כבדים ועוד.

בפברואר באותה שנה עצר חיל הים האוסטרלי כלי שיט דומה עם כמות גדולה יותר של אמצעי לחימה, ובמרס 2017 עצר חיל הים הצרפתי משלוח נוסף של אמצעי לחימה, שכלל אף טילים נגד טנקים ואמצעי לחימה מתקדמים נוספים.²

בהיבט הפעלת אמצעי לחימה בים, בשלהי ספטמבר 2018 התגלה על-ידי חיל הים הסעודי, כ-45 ק"מ מחופי תימן,³ כלי שיט לא מאויש. כלי השיט, המשויך למורדים הח'ותים, הופעל על-ידי טייס אוטומטי באמצעות מערכת ניווט לווייני, צויד במנוע רב-עוצמה, ונשא במפוזר על סיפון תיבות עץ, שהכילו מאות קילוגרמים של חומר נפץ.

זו לא הייתה הפעם הראשונה שבה תועד שימוש בכלי שיט לא מאויש על-ידי המורדים הח'ותים בתימן. באוקטובר 2016 תקף הכוח הימי של המורדים אוניית קרב סעודית באמצעות טילים מדגם "נור" (השם שנתנו האיראנים לטילים מהדגם הסיני C-802 שמוצרים באיראן), שנורו מרכב שיגור יבשתי וגרמו להרס כמעט מוחלט של האונייה.

הסעודית, הארגון הח'ותי מנסה, הלכה למעשה, לכונן הפיכה בתימן, בחסות איראן, ולבסס במדינה שלטון אסלאמי שיעי. המערכה המתנהלת בכל אזורי המדינה מאז יוני 2004, ונמשכת גם בעת כתיבת שורות אלו, גבתה מחיר דמים גבוה ויקר, הבא לביטוי בהרג של כמעט 100 אלף אזרחים וחילים בקרב הצדדים השונים.¹

לארגון הח'ותי המורד, בעל האידאולוגיה השיעית הקיצונית, קשרים הדוקים עם השלטון האיראני ואף עם ארגון חזבאללה, והוא מגדיר כאויבים את המדינות הסוניות, בהן מצרים וערב הסעודית, ואת מדינות המערב, בדגש על ארצות הברית וישראל.

הח'ותים מצוידים באמצעי לחימה איראניים, מוכשרים ומאומנים על-ידיהם ונלחמים בממשל התימני הסוני, בערב הסעודית ובכוחות ארצות הברית באזור במישורים רבים ובתווכים שונים. הלחימה מתבצעת בהתקפות ובקרבות יבשתיים, במתקפות התאבדות במקומות הומי אדם ובמסגדים, בהפעלת כלי טיס לא מאוישים, ואף באמצעות ירי טילי קרקע-קרקע וטילי קרקע-אוויר, ששוגרו פעמים רבות לעבר ערים ומטרות בערב הסעודית ולעבר כלי טיס סעודיים וכלי טיס של ארצות הברית.

הכוח הימי של הארגון הח'ותי צויד באמצעי לחימה ימיים על-ידי האיראנים, והוא פועל בטקטיקות דומות לאלו שמפעיל חיל הים של משמרות המהפכה של איראן נגד כלי שיט אמריקניים וסעודיים הפועלים באזור מצרי באב אל-מנדב.

הזרוע הימית של הארגון הח'ותי פועלת כאמצעי לחץ והפגנת כוח (בדומה לחיל הים האיראני במצרי הורמוז), לסגירתם של מצרי באב אל-מנדב, המהווים נקודת חנק ואזור קריטי לסחר העולמי ולהעברת סחורות ונפט, בין אסיה ואפריקה לאירופה. כמשקל נגד לפעילות הח'ותית בים, פועלים במצרי באב אל-מנדב בשיתוף פעולה כוחות ימיים של מצרים, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, וקואליציית כלי שיט מארצות הברית, צרפת ואוסטרליה, ומנסים בחסות החלטת האו"ם לייצר סגר ימי על המורדים הח'ותים, על-מנת למנוע אספקת אמצעי לחימה ואמצעים אחרים מאיראן.

מאמר זה שופך אור על פעילות הזרוע הימית של ארגון המורדים הח'ותים בתימן, על המערכה הימית המתנהלת באזור ועל משמעותה לישראל.

נקודת החנק והמאבק על נתיבי הסחר הימיים

המרכיב הימי מהווה נדבך חשוב בתפיסת הלחימה של ארגון המורדים הח'ותי נגד הממשל התימני ובעלי בריתו הסעודים והמצרים. תפיסת הלחימה של הארגון הח'ותי בים נשענת על תפיסה א-סימטרית איראנית, המביאה לביטוי את הלחימה בים כאמצעי חשוב המאפשר הפעלת לחץ בין-לאומי והשפעה

גרסת הטיל האיראני מדגם Mandib-1

נייחים וניידים, המסופקים גם הם ככל הנראה על-ידי איראן, ובנתוני זיהוי של מערכת AIS (Automatic Identification System)¹², המאפשרים הבחנה בין כלי שיט אזרחיים ובין כלי שיט צבאיים (שברוב אינם מפעילים זיהוי AIS)¹³. נוסף על כך, מפעילים המורדים הח'ותים סירות דיג, תמימות למראה, המדווחות לחוף על מטרות בים.

המערכה הימית נגד המורדים הח'ותים, מאפשרת הבנה טובה של הפעלת כוחות ימיים על-ידי איראן והארגונים שאותם היא מפעילה, מאמנת ומציידת, דוגמת הכוח הימי של חמאס וזה של חזבאללה

הסכנות לכלי השיט וההשלכות על הסחר של ישראל החיוני לשרידותה

המערכה הימית נגד המורדים הח'ותים, אף כי מתנהלת רחוק מחופי ישראל, היא בעלת השלכות רחבות על הסחר אל ישראל וממנה. יתר על כן, היא מאפשרת הבנה טובה של הפעלת כוחות ימיים על-ידי איראן והארגונים שאותם היא מפעילה, מאמנת ומציידת, דוגמת הכוח הימי של חמאס וזה של חזבאללה. בנוגע לסחר הימי, מדינת ישראל מפעילה כלי שיט סוחר, מייבאת ומייצאת סחורות אל ומאסיה ואפריקה, דרך נתיבי הים האדום, ואלו חיוניים לקיומה ולשרידותה. טילי החוף-ים והמיקוש הימי שבידי המורדים הח'ותים מהווים איום על חופש השיט בים האדום בכלל¹⁴ ועל כלי שיט ישראלים בפרט, בעיקר כאשר כלי השיט הישראליים מפעילים אמצעי זיהוי המגדירים אותם ככאלה (על-ידי מערכות ה-AIS). נוסף על כך, צידום של המורדים הח'ותים בים, אמצעיהם ודרך פעולתם עשויים לסייע בהבנת אופן הפעולה והאמצעים שבהם משתמשים כוחות הים של חמאס וחזבאללה, כארגונים דומים באופיים, הנשענים על תפיסות לחימה א-סימטריות איראניות ואמצעי לחימה איראניים.

לפעולות הכוח הימי של ארגון המורדים הח'ותים כמה מאפיינים חשובים:

1. אספקה איראנית של אמצעי לחימה (גם יבשתיים) מהים באמצעות כלי שיט מסחריים תמימים. דרכי פעולה

בינואר 2017 ביצע הארגון הח'ותי תקיפה מתואמת של כלי שיט מלחמתי סעודי באמצעות שלושה כלי שיט לא מאוישים, המופעלים מרחוק.⁴ אחד מכלי השיט הלא מאוישים⁵ פגע בירכתי הספינה הסעודית,⁶ התפוצץ וגרם למותם של שני אנשי צוות סעודים ולפציעתם של שלושה נוספים.

יומיים לאחר התקיפה של אוניית הקרב הסעודית, בראשית אוקטובר 2016, תקף הכוח הימי של המורדים הח'ותים אוניית קרב אמריקנית באמצעות מטח מתואם ומתוזמן של שני טילים, ככל הנראה מדגם דומה.⁷

מערכות ההגנה באוניית הקרב האמריקנית הצליחו לשבש ולירט את הטילים במעופם ולמנוע פגיעה באונייה. האונייה האמריקנית הפעילה, ככל הידוע, טילים נגד טילים מדגם ESSM, טיל מדגם SM-2 ורקטות הטעיה מתקדמות מדגם "Nulka".⁸

הכוח הימי האמריקני זיהה את המכ"ם החופי של המורדים הח'ותים, שככל הנראה גילה את הכוח האמריקני בים והעביר את נתוניו למשגר הטילים של הארגון המורד. המכ"ם הימי הח'ותי הותקף על-ידי טילים מהאונייה האמריקנית והושמד.⁹ כשנה לאחר סדרת התקיפות על כלי השיט הסעודי והאמריקני, הציגו המורדים הח'ותים בנובמבר 2017 את הטילים האיראניים שהועברו אליהם כטילים מדגם Mandib-1¹⁰ (גרסת הייצוא האיראנית לתימן של טילים מדגם "נור"), השואב את שמו ממִצְרֵי באב אל-מנדב. מספר טילי הים המצויים כיום בידי הארגון הח'ותי אינו ידוע.

המורדים הח'ותים פועלים נגד כלי שיט לא רק באמצעות ירי טילי חוף-ים, אלא מפעילים גם כוח קומנדו ימי, שלו שתי משימות מרכזיות: המשימה האחת היא הוצאה לפועל של תקיפות נגד כלי שיט באמצעות סירות מהירות והפעלת אמצעי לחימה פשוטים כדוגמת טילים נגד טנקים (והפעלתם נגד כלי שיט), רקטות אר-פיג'י ומקלעים (בדומה לתורת הלחימה האיראנית).

המשימה הנוספת של כוח הקומנדו הימי היא זריעת שדות מוקשים במצרי באב אל-מנדב ובקרבת החוף. בשלהי 2017 התגלו באזור באב אל-מנדב מוקשים¹¹ הדומים למוקשי הציפה מדגם "סאדאף" המצויים ברשות משמרות המהפכה ומוצגים בתרגילים השנתיים של הכוח הימי שלהם. מוקשים ימיים אלו יכולים לפעול כיחידים או כרשת של מוקשים, המחוברים זה לזה ומפעילים זה את זה בשרשרת פיצוץ בפוגעם בכלי שיט. על-פי הערכות אמריקניות, לצורך גילוי כלי השיט הפועלים במרחבי הזירה ובניית התמונה הימית מפעילים המורדים הח'ותים אמצעים מתקדמים, מקבלים תמונות ממכ"מים ימיים

מוקש ימי שהתגלה בחוף הסעודי

בשל כמה צרכים מרכזיים:

א. הבנת ההתפתחויות בזירה ורמת האיום על חופש השיט, האזרחי והצבאי הישראלי, כזיהוי מגמות בכוונות הארגון התימני לפתיחת מערכה או לסיוע במערכה לאיראן או לחזבאללה ולחמאס.

ב. זיהוי התפתחויות בפיתוח טכנולוגיות ואמצעי לחימה איראניים, לשם בניית מענה והגנה נגדם.

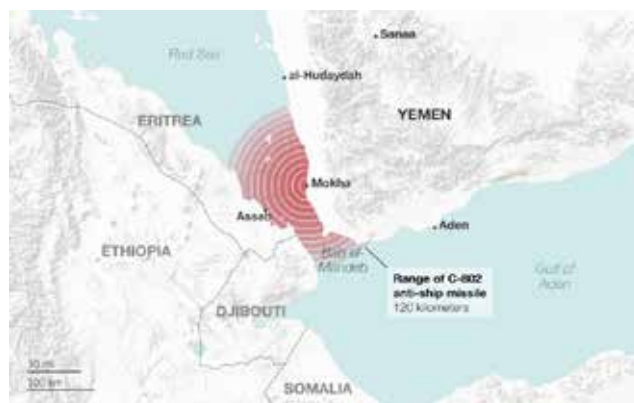
ג. הבנה והכרת תורות לחימה א-סימטריות, אשר עשויות להיות מיושמות גם על-ידי חמאס וחזבאללה נגד חיל הים הישראלי וחילות מערביים נוספים שיפעלו בזירות הלחימה הרלוונטיות.

2. בחינת יכולת חיל הים הישראלי בגילוי, זיהוי ושיבוש כלי שיט לא מאוישים והפעלתם.

3. בחינת יכולת חיל הים הישראלי לגילוי ולנטרול רשת מוקשים ימיים צפים, שקועים או מוקשי קרקע.

4. מניעה, ככל הניתן, של שימוש בזיהוי ישראלי במערכות ה-AIS, בין כלי שיט הפועלים באזור זה.

5. בחינת כדאיות לשילוב אמצעי גילוי ונטרול של מוקשים ימיים ולשיבוש ירי טילים המכוונים לספינות סוחר ישראליות, הפועלות בזירה.

מפת טווחי הטילים מדגם C-802 שבידי ארגון הח'ותים

איראניות דומות התגלו גם עם תפיסתן של אוניות הנשק Victoria, Francop, Karin-A וה-Klos-C במהלך העשור האחרון.

2. בניית תמונת מטרות ימית, הנסמכת על כמה אלמנטים, בהם מכ"מים חופיים ניידים, סירות דיג תמימות המדווחות על מטרות באזורן ושימוש בנתוני AIS, הן כאמצעי לגילוי מטרות והן לצורך סיווגן כאזרחיות או צבאיות.

המשמעות היא שכלי שיט אזרחיים הנושאים דגל ישראלי עלולים לשמש מטרות לטילים, וכלי שיט צבאיים, שאינם מפעילים AIS, יסווגו כצבאיים גם אם לא יזוהו באופן ברור וחד-משמעי ככלי שיט צבאיים ישראלים.

3. שימוש בטילי חוף-ים, מדגמים שונים, לטווחים שונים, המאפשרים סגירה הרמטית של מצרי באב אל-מנדב.

4. תקיפה מתואמת ומהירה ("עקיצה") באמצעות כלי שיט מהירים העושים שימוש באמצעי לחימה פשוטים, שמולם יתקשה להתגונן כלי שיט המצויד במערכות הגנה מתקדמות (קשה, למשל, להתגונן מול מטחי רקטות אר-פיג'י המגיעים מכיוונים שונים).

5. שימוש במיקוש ימי הן בצורה מפורזת והן באמצעות רשת של מוקשים ימיים, היוזמים זה את זה ומאפשרים הפעלת מיקוש ימי בשטח רחב ופגיעה לא רק בכלי השיט שפגע במוקש, אלא גם סביב אזור הפעולה שלו ובכך גם בכלי שיט נוספים הנמצאים באזור.

6. שימוש אינטנסיבי ולעיתים מתואם בין כמה כלי שיט לא מאוישים הנשלטים מרחוק, מנווטים באמצעות מערכות ניווט לווייני ונושאים על סיפונם חומר נפץ. בעתיד עשויים כלי שיט לא מאוישים לפעול נגד מטרות בים במקביל לירי של טילי חוף-ים לעברה.

סיכום והמלצות

על סמך מאפייני הפעילות של המורדים הח'ותים בים האדום ובמצרי באב אל-מנדב וכנגזרת מהמשמעויות שהוצגו, ניתן להצביע על כמה המלצות מרכזיות:

1. בנייה ושמירה של תמונת מודיעין עדכנית לגבי המתרחש באזור, המעורבות האיראנית, אמצעי הלחימה והתשתיות המסופקות על-ידי איראן וכן תורת הלחימה האיראנית-ח'ותית המתפתחת והמיושמת בזירה, כל אלה הם קריטיים,

צידום של המורדים הח'ותים בים, אמצעיהם ודרך פעולתם עשויים לסייע בהבנת אופן הפעולה והאמצעים שבהם משתמשים כוחות הים של חמאס וחזבאללה, כארגונים דומים באופיים, הנשענים על תפיסות לחימה א-סימטריות איראניות ואמצעי לחימה איראניים

המערכה בתימן נגד המורדים הח'ותים, שהחלה ב-2004, נראית רחוקה מסיום. ובמזרח התיכון, כמו במזרח התיכון, היכולת לנבא את סופה של המערכה תהיה בדיעבד בלבד.

לא זאת בלבד שהמערכה הצבאית נמשכת, הרי שאיראן רואה בזירה זאת זירת לחימה משמעותית נגד יריבותיה הסוניות: מצרים, איחוד האמירויות וערב הסעודית, ואף נגד כוחות ארצות-הברית השוהים האזור. איראן, התומכת בארגון המורדים, ממשיכה באמצעות כוח קדס של משמרות המהפכה, בליבוי הלהבות ובאספקת אמצעי לחימה, ייעוץ, תשתיות, כספים, אימון והכשרות ללוחמי הארגון (באיראן).

בעוד חזבאללה עסוק ומוטרד מהלחימה בסוריה ומקיומו הפוליטי והצבאי בזירה הלבנונית, איראן מתקשה לבחון הלכה למעשה, במיוחד לנוכח המתרחשות הגואה באזור המפרץ הפרסי, ובעיקר בים, אמצעי לחימה חדשים, תפיסות ותורות לחימה חדשות (כשברקע צופה הצי האמריקני). על כן, דומה שהזירה בתימן, ובמיוחד בים, הפכה להיות זירת ניסויים לאמצעי הלחימה האיראניים, ובעיקר לכלי שיט לא מאוישים ולהפעלתם המבצעית.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

